

REFLEX AS A STEPPING STONE OF VALUABLE REVERSE RELATION IN EDUCATION OF MOTHER TONGUE

Snezhanka Dobreva

Faculty of Education, Konstantin Preslavsky University of Shumen, Bulgaria, s.dobreva@shu.bg

Abstract: The new syllabuses of Bulgarian language and literature are focused on communicative competence of the students (like the ability to use four different types of speech acts: reading, speaking, writing, listening) as well as other key competence for socialization of the students. The optimal results for the level of communicative competence are related to the present research, not only with skills and knowledge in producing, editing and evaluation of their or other speech product either oral or written, but with the ability to act in situations of disagreement including different opinions about your speech creation, criticism and managing your own speech errors and the ways to avoid them in future speech acts of the students for better realization in the act of communication. The value of present research was proved in two similar directions. A survey to back up the logic of the experiment was made with the participants in the educational discourse (teachers of Bulgarian language and literature, students and pedagogical specialists, studying in University of the Town of Shumen Bishop Konstantin Preslavski) in order to show how the reverse relations are being helpful in two years study on the subjects in three schools with 150 students from fifth to seventh grade and from ninth to tenth. These are (III Basic School Dimitar Blagoev, Secondary School Sava Dobroplodni and School with Profile of Nature Studies Nancho Popovich) divided in two groups-experimental and controlled each group of 75 students. The survey and the experimental work showed that education of Bulgarian language and literature is a complicated system of reverse relations and evaluating of all speech acts and their realization in social context. The success of the change in the teacher's speech behavior is compatible with the results in two aspects – static (related to the refinement of the content, the structure, the form and the functional plan of the review and the explicit demonstration through it of respect to the author of the student text) and dynamic (related to the purposefulness of the succeeding reviews and supported by the teachers student actions for self-reflection about positive characteristics and necessity for correcting deficiencies; related to the frequency and variety of reciprocal exchange of feedback between the participants in the pedagogical discourse through written texts). The reflex of the teacher working on students texts is not static and must be treated as emotional, complex and facility deed. The success of the student's behavior is measured by the results of the transformation of his behavioral model - from a passive recipient of information to a self-evaluating active and responsible for his further communicative development participant. The facility work of the teacher is a help to avoid common mistakes in future speech activities and develops self-criticism, motivation, self-evaluation, tolerance, etc.

Keywords: reverse relation, self-reflex, communicative competence, personal development

РЕФЛЕКСИВНОСТТА КАТО МАРКЕР НА КАЧЕСТВЕНАТА ОБРАТНА ВРЪЗКА В ОБУЧЕНИЕТО ПО РОДЕН ЕЗИК

Снежанка Добрева

Педагогически факултет, ШУ „Еп. К. Преславски“, България, s.dobreva@shu.bg

Резюме: Новите учебни програми по роден език в България акцентират върху целесъобразността от развитие както на комуникативната компетентност (разчитана като успешно владение на четири равнопоставени типа речеви дейности: четене, слушане, говорене, писане), така и на други ключови компетентности, необходими за успешната социализация на обучаваните. Търсената като очакван резултат за учениците комуникативна компетентност се съотнася в настоящото изследване не само с показани като обратна връзка знания и умения от учениците да продуцират, редактират или възприемат собствени и чужди речеви продукти, а и с възможността да се реализира последваща действена обратна връзка от обучаваните по отношение на толерантно възприемане на чуждо мнение за собствената речева продукция (дори и представящо то критика към възприемачия го), по осъзнаване на собствени грешки и последваща мотивирана и целенасочена речева дейност по отстраняването им в бъдещата комуникативна практика на

обучавания. Значимостта на изведените теоретични постановки е проверена от автора на изследването двупосочно: чрез анкетно проучване относно гледната точка на субекти на образователния дискурс (учители по български език и литература, ученици, студенти с педагогически профил от Шуменския университет „Еп. Константин Преславски“) за значимостта на моделите на обратна връзка и рефлексивност в родноезиковото обучение; чрез двугодишно реализиране на експериментална дейност със 150 ученици (от VI/VII и IX/X клас) от три училища на град Шумен (III Основно училище „Димитър Благоев“, Средно училище „Сава Доброплодни“ и Профилирана Природоматематическа гимназия „Нанчо Попович“), разпределени в две групи (по 75 ученици) – експериментална и контролна. Анкетното проучване и експерименталната дейност потвърждават, че ефективното родноезиково образование не се свежда до просто използване на обратни връзки, а до целесъобразното и системното им прилагане върху принципа на осъзната и конструктивно експлицирана рефлексивност, осъществявана върху основата на обсъдени и приети обективни и субективни критерии за адекватно самовглеждане в себе си и в другия, за толерантно оценяване на собствена/чужда речева продукция. Разработените от автора на настоящата статия и апробирани в практиката по време на двугодишния експеримент образователни практики на рефлексивно съсредоточени обратни връзки (обособени в четири типа според преобладаващия модел речева дейност) потвърждават възможността за позитивни промени в качествените характеристики на субектите на образователния дискурс в няколко аспекта. Рефлексията на учителя върху ученическия текст не само като върху статичен речев продукт, а и като върху творение на субект със специфичен емоционален и интелектуален свят, с персонални възможности за речево развитие води до ефективни в съдържателен, структурен и функционален план учителски рецензии; подобрява качествата на предоставяната чрез рецензията на учителя обратна връзка към ученика (задължително присъствие в нея на мотивиращи планове – констатиращ (както дефицити, така и позитиви); препоръчителен, подкрепящ, стимулиращ). Фасилитираната от учителя рефлексивна дейност на учениците спрямо собствения текст и качествената оценката за него допринасят за развитие на комуникативната компетентност на обучаваните; подпомагат да се осъзнават собствени грешки и да се работи мотивирано и целенасочено по отстраняването им в бъдещата комуникативна практика на обучаваните; стимулират повишаването на личностната мотивираност за постижимост, за развитието на ценни личностни качества като самокритичност, самостоятелност, инициативност, толерантност и др.

Ключови думи: обратна връзка, саморефлексия, комуникативна компетентност, личностно развитие

1. ВЪВЕДЕНИЕ

През последните десетилетия в България се говори за прагматичност, предимствено комуникативна ориентираност на обучението по роден език, чиято ефективност се търси в процесите на успешно трансформиране на знаниецентристкия в компетентностен подход, в предпочитание към комуникативна методика, предвиждаща формиране и развитие на ключови компетентности, на предимствено усвояване на езика не като лингвистична система със структура и йерархия, а като цел и средство на комуникация. Резултатността в новите учебни програми по български език и литература (постепенно навлизайки през последните години в българското училище) се съотнася с успешното владение на четири равнопоставени типа речеви дейности: четене, слушане, говорене, писане. Търсената като очакван резултат за учениците текстова компетентност се интерпретира не само като показани (под формата на обратна връзка) знания и умения от учениците да продуцират, редактират или възприемат собствени и чужди речеви продукти, а и като възможност да се реализира последваща обратна връзка от обучаваните по отношение на толерантно възприемане на чуждото мнение (дори и представящо то критика към възприемащия го), като осъзнаване на собствени грешки и последваща мотивирана и целенасочена дейност по отстраняването им в бъдещата комуникативна практика на обучавания. Текстцентричността на обучението по български език и литература поставя своите предизвикателства към активността на двамата субекти в педагогическия дискурс. Тази активност в практиката на родноезиковото обучение е целесъобразно да се свързва с тренирането на успешни комуникатори, с усвояването на комуникативни стратегии и техники, на модели на етично комуникативно поведение. В основата на успешното овладяване на подобни модели може да стои целенасоченият обмен на обратни връзки между субектите на образователния дискурс (учители и ученици), основаващи се на ефективна рефлексия/саморефлексия върху собствения текст, върху речевия продукт на човека до/срещу теб.

2. АСПЕКТИ И ФОРМИ НА УСПЕШНАТА ПРОМЯНА

Търсените пътища на ефективна промяна в родноезиковото образователно пространство се основават на настъпващите през последните години в България, нормативно документирани, промени (нов Закон за предучилищното и училищното образование, замяна на държавните образователни изисквания с държавни образователни стандарти, актуализация на наредби съобразно социално детерминираната необходимост от прилагане на политики и мерки, насочени към повишаване на качеството на образованието). Предпоставка за търсене на нови пътища за подобряване на качествата на родноезиковото обучение в контекста на формираща оценъчност, на оценъчно ангажиран обмен на обратни връзки е изведената в дидактиката взаимнообвързаност на процесите на обучение и оценяване. Добрата резултатност по роден език в голяма степен е зависима от целесъобразната организация на проверяването и оценяването в педагогическата практика. Търсещо адекватните си проекции в една личностно ориентирана конструктивистка образователна парадигма, това обучение също поставя високи изисквания към оценяването като цялост и оценяването на устния и писмения дискурс на обучаваните и реализирания във връзка с това оценяване обмен на обратни връзки между преподавател и обучавани. Логично изглежда хипотетичното предположение, че ефективният взаимнообмен на рефлексивни обратни връзки може да повлияе както върху отношението на ученика към ученето и задържането на интерес към учебния предмет, така и върху формирането на комуникативни умения и ценни личностни качества: самокритичност, саморефлексия, самостоятелност, мотивираност за постижимост, активност, инициативност и др.

Гледната точка на субектите на образователния дискурс относно ролята на обратните връзки и рефлексията в родноезиковото обучение е установена чрез анкетни проучвания, реализирани през периода 2014 – 2017 година със 139 учители по български език и литература (от област Шумен); през периода 2014 – 2017 година с 249 ученици (от областите Шумен, Разград, Кюстендил); през периода 2017 – 2018 година със 135 студенти от Факултета за хуманитарни науки и Педагогическия факултет на Шуменския университет „Еп. Константин Преславски”. Анкетните проучвания са с по-широк съдържателен план, но в част от проучвателските си аспекти предполагат установяване на гледната точка на посочените категории лица за ролята на обратната връзка в обучението както на ученици, така и на студенти, бъдещи учители (чрез въпроси като: Как би повлиял един интерактивен модел на обучение по методика върху бъдещата ви реализация като педагози? Посочете методите на преподаване, които биха ви стимулирали към активност и резултатност. Какви форми на самостоятелна работа предпочитате и смятате за резултатни? Намирате ли за ефективна практиката на университетски преподавател по методика/учител по роден език, който търси постоянно различни форми на обратна връзка със студентите/учениците? Какъв тип обратна връзка би подпомогнала подготовката ви и би допринесла за постигане на желаните от вас резултати? Какви форми на обратна връзка биха ви мотивирали за работа/постижимост? и т.н.). Проблемът за обратната връзка в анкетите е поставен в по-широк образователен контекст и е обвързан с въпроси като: стил на общуване/преподаване, педагогически такт; професионални/личностни качества на преподавателя/учителя; модели на интерактивна обратна връзка и резултатност; рефлексивност и мотивираност за последваща постижимост и т.н. Анализът на анкетните резултати насочва към обвързване на иновационните тенденции в обучението и на студенти, и на ученици с интерактивни модели на обратна връзка; със системно осъществяване на рефлексивни и саморефлексивни дейности в контекста на откровен, толерантен и мотивиращ образователен диалог/полилог за установените позитиви и дефицити на представена от обучаваните речева продукция, за възможностите за по-нататъшно развитие в комуникативен и личностен план върху основата на осъзнатостта на дефицитите и стремеж към развиване на позитивните тенденции. Например анкетирания студенти от Хуманитарния факултет изразяват становище, че интерактивният образователен модел може да стимулира активността (42%); да активизира индивидуалния принос на обучаваните при обмяната на знания (38%); да създава условия за диалогично общуване, водещо до взаимодействие и взаимно разбиране (28%), да стимулира към креативност и развитие на творчески заложби (20%), да насочва към самостоятелно търсене на информация/достигане до отговори (18%), да довежда до създаване на атмосфера на доброжелателност и взаимна подкрепа (12 %). Предпочетени от бъдещите педагози са модели на педагогическо общуване (обратна връзка), свързани не само с когнитивност, а и с креативност, удовлетворяваща емоционалност, освободеност (78%). Очакваните процеси на обективно оценяване, качествено преподаване (чрез използване на съвременни комуникативни и интерактивни модели) се допълват с пожелани от студентите практики на конструктивно речево поведение (свързано с

толерантност в критичността спрямо чуждо мнение, знание/незнание); на активно използвана обратна връзка в теоретико-практическия модул на обучението по методика на родния език; на проявявана емпатия (съпреживяване и разбиране дори и при недостатъчно равнище на знание на оценявания субект); на дейности по стимулиране, мотивиране, поощряване чрез използване на интерактивни модели (28%), диалогичност (42%), информационна и комуникационна техника (24%). В анкетите на учителите значимостта на обратната връзка е изведена в статичен контекст (прецизност на учителските рецензии към устен/писмен ученически текст) и динамичен контекст (целенасоченост на последващите учителската рецензия дейности на ученици и учител за развитие на обучаваните в комуникативен и по-общ аксиологичен план). 40,29% от анкетираните посочват, че редовно работят върху уменията на учениците да разчитат поднесената им чрез рецензията обратна връзка (51,08% – реализират тази дейност несистемно). 45,32% от преподавателите свързват възприемането на учителското послание с последваща обратна връзка от ученика, в основата на която са разчитането на учителската рецензия, съобразяването с нейните послания. 69,78% анкетираните подчертават зависимостта на предложената от ученика последваща обратна връзка (редактиран след рецензията ученически текст) както с качествата на експертната дейност на преподавателя, така и с мотивираността на ученика да се „вглежда“ в написаното (от него самия, от учителя към негов речев продукт). Същевременно анкетното проучване извежда факта, че само 60,43% от учителите реализират последваща проверка на редактиран (съобразно учителска рецензия) ученически текст и документират това с обратна връзка – нова рецензия към „новосъздадения“ продукт на ученика. Анкетните резултати насочват към осъзнатост от образователните субекти на значимостта на обмена на обратни връзки (под формата на различни формати и модели текстове) в родноезиковото обучение и недостатъчността на рефлексивно осъществяваните дейности с тези текстове при този процес.

За установяване на резултатността от активното включване на обратната връзка и рефлексивността като възможни маркери на качествено обучение е **реализирана проучвателска дейност** на педагогическа практика в родноезиковото обучение в гр. Шумен и **експериментална дейност** относно ефективността от възможни трансформационни модели на използването им [1]. Наблюденията над образователната практика извеждат разнообразни модели на обратна връзка:

Форма на обратната връзка	Посока на педагогическото взаимодействие	
	Учител – ученик	Ученик – учител
Устна форма	Въпроси на учителя, отправени към учениците, по учебното съдържание по български език и литература Въпроси върху качествата на ученически писмен текст, представляващ равнище на компетентности на ученика	Устен отговор на ученик по конкретен въпрос Устен отговор/въпрос във връзка с участие в дискусия/беседа
Писмена форма	Учителска рецензия към писмен ученически текст	Писмено изпълнение на задача по време на урока Представяне на писмено изпълнена домашна работа
Смесен тип	Допълнително поставени въпроси от учителя към ученика във връзка с разчетеността на написаната към негов текст учителска рецензия Обсъждане на учителските рецензии в часове за развитие на комуникативни умения по време на обобщено представян от учителя анализ на силните страни и дефицитите на учениците от дейности по продуциране на текст	Устно представяне на резултат от писмено изпълнена задача (съставен план, реферат, доклад) Презентация

Начинът, по който учителят по български език и литература организира и реализира оценяването (предоставено като обратна връзка към ученика чрез устна или писмена учителска рецензия), предполага качествата на последващата учителската оценка дейност на ученика в различни комуникативни контексти: умения за възприемане на чуждата оценка, за мотивирано съобразяване на последващата речева дейност с изказани препоръки; умения за адекватна оценка на собствен/чужд текст, за деликатно критикуване;

умения за последващо продуциране на текстове с преодоляна дефицитност и т.н. Всичко това актуализира проблема за значимостта на обратните връзки с разнообразна насоченост: ученик – учител (не само като предложени текстове за проверка и оценка от учителя, а и като експлицирана разбраност/приетост на съответни препоръки); ученик – ученик (като умение да се анализира чужд текст; да се говори открито, обективно и етично за допускани от другия грешки). Качествата на реализираните между учител и ученици обратни връзки, свързани с оценъчна дейност, е целесъобразно да се съотнасят с ефективен рефлексивен процес, основаващ се на актуални обективни и субективни показатели за „формираща оценка“.

В педагогическата практика е налично разнообразие от обратни връзки, но недостатъчно се работи при тях върху уменията за рефлексия и саморефлексия на текст и в процеса на създаването му в окончателен вид (при преход от чернова към белова), и в етапа на осъзнаване на оценеността му от учителя или друго компетентно лице. При съобразеност с този дефицит експерименталният модул е предхождан от извеждането на критерии за оценка на качествата на учителската рецензия като форма на обратна връзка: функционалност (наличие на констатираща, препоръчителна, мотивираща, стимулираща функция); информативност/изчерпателност (налична информация за жанрова идентификация, тематична релевантност и композиционна оформеност на ученическия текст, за правилност и уместност на изказа); конкретност (в констативната, в препоръчителната част); ефективност; коректност (яснота, терминологична необремененост, уместност, спазеност на книжовноезикови и конвенционални норми в експертнооценителския текст на учителя). Експерименталната дейност е предпоставена и от изведени критерии за оценка на уменията на учениците да използват учителската рецензия за по-нататъшното си развитие като комуникатори: 1. умения за разбиране/разчитане на учителската обратна връзка (1.1. осъзнати позитиви (от констативните пропозиции) за проверки ученически писмен текст; 1.2. разбрани грешки (от констативните пропозиции) за проверки ученически писмен текст; 1.3. разбрани препоръки (от препоръчителните пропозиции) за проверки ученически писмен текст); 2. умения за последваща учителската рецензия редакторска дейност (2.1. разчетеност на рецензията като препоръки за частична редакторска дейност спрямо проверки ученически текст; 2.2. разчетеност на рецензията като необходимост от цялостна поправка на ученическия текст; 2.3. разбраност на рецензията като необходимост от припомняне на предходно усвоени норми, правила, преподадено учебно съдържание); 3. умения за създаване на писмен текст (следващ учителската рецензия) (3.1. създаване на текст с намалено количество (от изведените в предходна учителска рецензия) ученически грешки; 3.2. създаване на текст без грешки); 4. умения за самооценяване/оценяване на собствен текст/текст на съученик (4.1. адекватност и обективност при оценяването на собствен текст; 4.2. адекватност и обективност при оценяването на текст на съученик).

Работа по подобряването на експертно-оценителската обратна връзка на учителя (представена чрез рецензията към писмен ученически текст) е осъществена чрез **запознаване на участващите в експеримента учители с експертната оценка** за качеството на доцимولوجичната им дейност (осъществена от 30 независимо работещи преподаватели по български език и литература от област Шумен) съобразно критериите – преобладаващи функции на рецензията; модели за извеждане на позитивност и дефицитност в учителската рецензия; **включването на учителите от експеримента в допълнителни квалификационно-методически оценъчни практики**, предполагащи съотнасяне на собствените критериални скали и модели на оценяване с битувачи в практиката модели на други учители по роден език. Учителите са подпомогнати и в процесите на реализиране на цялостна система от подкрепящи действия, изискващи целенасочено, мотивирано и компетентно включване на обучаваните в процесите на оценяване/самооценяване. Осъзнатата от учителя взаимовръзка между качеството на реализирания рефлексивен процес върху текста на ученика не само като готов речев продукт (обект), а и като целенасочен резултат от активна действена проява на субект със специфични характеристики, комуникативни намерения и мотивираност за самоизява, довежда постепенно в края на експерименталния период до създаване на прецизирани като семантика, обем, структура и формална организация учителски рецензии. Качествено осъществената рефлексия от учителя върху текста на ученика като персонално творение на индивид, способен да се променя и развива, допринася за преобладаващото присъствие в края на експерименталния период на рецензии с мотивиращи, стимулиращи, подкрепящи личностното развитие експликатори. Факт са и наблюдаваните през втората година на експеримента по качествено реализирани (не само като обективност, а и като толерантност) устни рецензии на участващите в апробацията учители. Всички, осъществени по време на експеримента, дейности са предположени от съзнателното търсене на пътища за подобряването на качеството на използваните от

учител и ученици обратни връзки в процесите на взаимно оценяване и взаимно обучение. Експериментирани са модели на включване на обучаваните в обратни връзки, свързани не само с продуциране на текстове в устна или писмена форма от съответен речев жанр за изпълнение на поставена от учителя конкретна дидактическа задача. През експерименталния период са апробирани различни образователни практики, свързани с дейности по създаване и възприемане на рецензия като вид обратна връзка, възникнала по повод на друга предоставена вече обратна връзка – писмен текст на ученик. Ефективността на обратните ученически връзки е обвързана с активно участие на обучаваните в беседи и дискусии, в оценъчни процедури на текстове, в диалогизирано извеждане на истини за уместността на дадена вече от учител/от друг ученик оценка на текст на ученик/съученик. Опит за подобряване на резултатността в родноезиковото образование е направен и чрез апробиране на **образователни модели, предполагащи активно включване на учениците в процеси на адекватна оценка на собствен и чужд текст**, в процеси на съотнасяне на текстови реализации и критерии за оценяване на съответен тип текст. С учениците от експерименталната група са реализирани образователни практики, условно обособени в четири групи според преобладаващия тип речева дейност: (1) рецепция/разчитане на учителска рецензия; (2) съотнасяне на учителска рецензия с друг текст; (3) редактиране на рецензия към писмен ученически текст или редактиране на текст съобразно препоръки в рецензия; (4) написване на рецензия от ученик към писмен текст (собствен или на съученик). В тези дейности учениците са активно фасилитирани от учителя по посока на осъзнаване на значимостта на рефлексията/саморефлексията и ефективното им използване в процесите на последващите учителската рецензия обратни връзки на учениците. Обучаваните се включват отговорно не само в първоначалното създаване на текст за оценка от учителя, а и в дейности като: по първи модел: за разчитане на учителска рецензия с цел – 1.1. осъзнаване на изведени в нея постижения в ученическия текст; 1.2. осъзнаване на констатирани в нея слабости на ученическия текст; 1.3. разбиране на препоръките и предприемане на целесъобразни действия съобразно тях; по втори модел: 2.1. за съотнасяне на учителска рецензия с конкретен ученически текст; 2.2. за съотнасяне на учителска рецензия с ученически текст и критерии за оценка на съответния ученически речев жанр; по трети модел: 3.1. за установяване на качеството на реализирана от ученика дейност по редактиране на конкретни грешки при съобразеност с констатации в учителска рецензия; 3.2. за дописване на рецензия по предложено нейно начало или край: 3.2.1. с оглед на постигнати позитиви в ученическия текст; 3.2.2. с оглед на налични (нередигирани) слабости в ученически писмен текст; 3.2.3. с оглед на препоръчителност за адекватни и целесъобразни последващи действия по подобряване на ученическия текст; по четвърти модел: 4.1. за написване на рецензия при предварително зададени критерии; 4.2. за предлагане на критерии за оценка на определен речев жанр и написване на рецензия към писмен ученически текст съобразно предложените критерии. Разнообразни варианти от посочените групи задачи са реализирани с учениците от експерименталната паралелка в контекста на подпомагани от учителя системно осъществявани процеси на самовглеждане в текста (собствен, чужд) с оглед на разнообразни и обективни критерии (конститутивни текстови признаци, прагматични характеристики на речевия продукт, съотнесеност с общоизвестни критерии за оценка на ученически текст от определен жанр), и субективни критерии (демонстрирани чрез текста не само стратегийна и дискурсна компетентност, а и емоционална култура, креативност, оригиналност, възможности за развитие). През двугодишния експериментален период перманентно е споделяна отговорност между субектите на образователния дискурс по отношение на качествено и целенасочено реализиране на рефлексивна дейност, предполагаща ефективността на последващата я обратна връзка на ученика.

3. АСПЕКТИ НА УСПЕШНАТА ОБРАЗОВАТЕЛНА ПРОМЯНА

Анализът на статистически установените резултативни параметри от експерименталната дейност е показателен, че апробираният модел допринася за повишаване на родноезиковото обучение в два контекста на субективна действеност – на учителя и ученика. От една страна, учителят в качеството си на транслатор на обратни връзки към ученика подобрява собствената си експертна дейност, като оценява ученическите текстове не само с оглед на критерии за оценка на текстовия обект, а и с оглед на създалия текста субект (задължителни експликации към ученика продуцент на послания за препоръчително последващо преодоляване на дефицити и мотивираност за по-добра постижимост; категоричен опит на учителя да уравни интелектуалните и емоционалните компоненти в резултата от експертната си оценителска дейност). От друга страна, многофункционалното участие на преподавателя (като помощник, коректор, координатор,

експерт, приятел) в процесите на разчитане, разбиране на текстове допринася за последващ рецензията взаимнообмен на залагащи на засилената рефлексивност/саморефлексивност обратни връзки (разбирани като подпомаган сложен анализ на речеви актове, като ценно диалогично познание на собственото поведение, като мотивирано саморегулиране на комуникативно поведение) [2]. Предполаганата от модела разнопосочна активност на учениците допринася те да развиват комуникативната си компетентост, в широк контекст на тълкуването ѝ – и като знания и умения да се продуцират, редактират или възприемат собствени и чужди речеви продукти, и като възможност да се възприема толерантно чуждото мнение (дори и представящо то критика към възприемачия го), да се осъзнават собствени грешки и да се работи мотивирано и целенасочено по отстраняването им в бъдещата комуникативна практика на обучаваните.

4. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Успешността в комуникативното поведение на субектите на образователния дискурс е целесъобразно да се съотнася не само със степента им на активност, а и с целесъобразността на системно реализирани в образователното им взаимодействие рефлексивност и саморефлексивност. В подобен интерактивен обучителен режим логиката на обратните връзки е въпрос както на професионализъм, така и на взаимна мотивираност да се учиш и от процеса на оценяване; на желание да разбереш другия, да повярваш в оценката му, да поискаш деликатно да го посъветваш, без да го обидиш. Възможностите в това отношение са безгранични – въпрос са не само на професионална ерудираност, а и на вътрешна мотивираност да мотивираш и другия, да бъдеш и полезен, и удовлетворен от направеното.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] С. Добрева, Речевото поведение на учителя като експерт оценител на ученически писмени текстове в обучението по български език и литература. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски”, 2018.
- [2] В. Василев. Рефлексията по познанието, самопознанието и практиката. Пловдив: Макрос, 2006.

